

INTERVJU / Alen Drljević, filmski režiser

Vsa ekipa je jokala

✦ Tina Poglajen

Bosansko-hercegovski režiser Alen Drljević je kot asistent režije delal že pri lepem številu uspešnih filmov, denimo filmov režiserjev Pjera Žalice in Jasmine Zbanić, kot so *Gori ogenj*, *Grbavica* in *Na poti*. Letos je posnel svoj celovečerni igrani prvenec *Moški ne jočejo* (Muškarcu ne plaču), v katerem pove zgodbo o skupini preživelih vojakov in žrtev vojne po razpadu Jugoslavije, Hrvatov, Bosancev in Srbov, ki se kljub nezaupanju in predsodkom udeležijo skupinske psihoterapije v odročnem hribovju v Bosni in Hercegovini.

Drljević je vojno kot nekdanji vojak, četudi še zelo mlad, doživel tudi sam, travmatična izkušnja pa je močno zaznamovala njegovo filmsko ustvarjanje – na primer pri dokumentarnem filmu *Karneval*. Z režiserjem smo se pogovarjali po nedavni premieri njegovega filma *Moški ne jočejo*, ki je nastal tudi v slovenski koprodukciji in je na festivalu v Karlovih Varih dobil posebno nagrado žirije in nagrado Europa Cinemas.

film, ki sem ga nameraval posneti. Šele pozneje sem se zavedel, da je to zelo dobra tema za celovečerni igrani film.

Kako to, da ste se odločili, da bo lik psihoterapevta v filmu Slovenec? Igra ga Sebastian Cavazza.

Najprej moram povedati, da je vloga terapevta v filmu veliko večja, kot je bila na delavnici v resnici. S tem, ko smo se osredotočili na psihoterapevtski proces, smo namreč zgodbo naredili bolj filmsko – če imate v filmu le govorjenje, je to lahko nekoliko monotono, nisem pa hotel uporabiti flashbackov.

Pri odločitvi, da je psihoterapevt Slovenec, je bilo ključno to, da kot terapevt v dogajanje med vojno ni bil vpleten. Prihajati je moral iz drugega sveta, ni smel biti eden od vpletenih vojakov, ki so se borili na kateri koli strani. Poskušal naj bi jim pomagati, vendar naj bi si z njimi vseeno ne delil enakih izkušenj. Le tako smo namreč lahko dosegli, da se je med notranjim svetom nekdanjih vojakov in preživelih ter zunanjim svetom vzpostavil močan kontrast. Slovenija je bila logična izbira, ker je bila del Jugoslavije, vendar se je vojni v veliki meri izognila.

sta tudi sama preživela vojno. Tudi nekateri profesionalni igralci so takrat doživljali takšne in drugačne stvari – zgodbo Leona Lučeva, na primer, smo napisali po njegovih resničnih izkušnjah; tudi Emir Hadžihafizbegović je bil vojak. Veliko ljudi iz snemalne ekipe je torej imelo podobne izkušnje, vsak je nekaj takega sam doživel. Tako kot je bila to delavnica, je bilo torej za nas na neki način katarzično tudi samo snemanje filma.

Kako odnose med Hrvati, Srbi in Bosanci vidite danes?

V resnici še vedno vlada velika napetost na različnih področjih. V nekaterih pogledih je morda celo slabše kot pred desetimi leti, četudi to zdaj ne velja le za Balkan, temveč za ves svet. Mislim torej, da je naš film zdaj, ob premieri, bolj aktualen kot pa pred šestimi leti, ko smo ga začeli pripravljati. Politične razmere po svetu se zaostrujejo, mnenja in gibanja se radikalizirajo. Mislim, da so na Balkanu največja težava politiki, ki za lastno korist uporabljajo retoriko strahu, spodbujajo k vojni, podžigajo nacionalizem. Ta je le krinka za resnične težave, s pomočjo katere se lahko izognejo temu, da bi morali govoriti denimo o revščini ali korup-

Režiser Alen Drljević na festivalu v Karlovih Varih, kjer je s celovečernim filmom *Moški ne jočejo* prejel posebno nagrado žirije in še nagrado mreže Europa Cinemas. ✦ arhiv SFC

Kako je nastal film *Moški ne jočejo*?

Film je narejen po resničnih dogodkih na delavnicah za vojne veterane iz držav nekdanje Jugoslavije, Hrvaške, BiH in Srbije, ki so jih organizirale mirovne organizacije. Delavnice sem se udeležil zato, da bi posnel dokumentarni film. V vojni sem bil namreč tudi sam vojak, zato me je zanimalo, kako te delavnice delujejo, četudi sem ves čas mislil, da to počnem zgolj zaradi snemanja dokumentarnega filma.

Nato sem tam doživel nekaj zelo nenavadnega. Sedel sem z ljudmi, s katerimi smo se med vojno drug proti drugemu borili in streljali drug na drugega. Do tedaj sem mislil, da se je vojna zame končala že zdavnaj, tam pa sem ugotovil, da sem veliko stvari zgolj potlačil. Na začetku smo vsi čutili tesnobo in nelagodje, nismo si zaupali, potem se je to razvilo v razumevanje in sočutje. Zame, pa tudi za druge, je bila to zelo katarzična izkušnja. Popolnoma sem pozabil, zakaj sem tja sploh prišel, pozabil sem na

Zdelo se je primernejše, kot če bi bil terapevt Nemeč ali Francoz. Njegovi spomini so podobni tistim, ki jih imajo drugi, niso pa enaki.

Bi lahko povedali kaj več o naslovu? Zdi se, da gre v vašem filmu za razgradnjo tradicionalne balkanske moškosti, ki je bila med vojno še posebno močno povezana z nacionalizmom.

Takšno, tradicionalno predstavo o moškosti – torej o tem, kakšni bi moški morali biti, si dejansko delijo vse tri vpletene države: moški bi morali biti rojeni vojaki, hrabri, trdni, žilavi, možati ne glede na okoliščine. Predstave o »pravi« moškosti na Balkanu še zdaj niso izginile – z njimi se je treba spopadati znova in znova.

V resnici smo vsi moški v snemalni ekipi jokali celo med snemanjem filma. Šlo je za zelo čustven delovni proces. Dogodki iz filma so se začeli stapljati z vsakodnevnim življenjem, kot smo ga poznali, in to je bilo zelo pretresljivo. Še posebno zato, ker sta dva od igralcev v filmu naturščika, ki

ciji. Z ljudmi manipulirajo. Mislim torej, da trenutni položaj ni najboljši, vendar ostajam optimist.

Kako naj travmo predela vsa generacija, vpletena v vojno?

Jaz sem moral v vojsko zelo mlad, pa je to še vedno nekaj, s čimer se še danes spopadam. Na splošno je travma pri vsakem drugačna, nekatere prizadene bolj, druge manj. Gre za globoko osebno, individualno stvar.

Seveda je travmatiziranih ljudi še veliko – pravzaprav gre za večgeneracijsko travmo, kjer so prizadeti vsi, od generacije starih staršev do staršev in otrok. Mislim, da se družbe nekdanje Jugoslavije s svojo preteklostjo še niso zares soočile; mislim, da se soočanje še zares začena. Toda to ni nič nenavadnega – tudi Nemci so se z nacizmom začeli soočati šele kakšnih dvajset let po drugi svetovni vojni. Mislim, da smo končno začeli snemati filme, ki ne prikazujejo le »naše« resnice, temveč filme, v katerih se o »naših resnicah« zanežamo spraševati. ✕